

معرفی کتاب «دوازده رساله فقهی درباره نماز جمعه از روزگار صفوی»

دوازده رساله فقهی درباره نماز جمعه از روزگار صفوی
به کوشش رسول جعفریان. قم: انصاریان، ۱۳۸۱.

محمود نظری*

«یا أيها الذین آمنوا إذا نودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا الی ذکر اللّٰه و ذروالبیع ذلکم خیر لکم ان کنتم تعلمون»^{۲۱} مؤمنان را به پربایی این فریضه که بزرگ‌ترین اجتماع عبادی و سیاسی هفته است فرا می‌خواند.

درباره اهمیت نماز جمعه، شرایط و اثرات سازنده آن، روایات فراوانی از پیامبر اکرم(ص) و ائمه اطهار(ع) نقل شده و رسائل گوناگونی در طول تاریخ اسلام

دوازده رساله فقهی درباره نماز جمعه از روزگار صفوی که به اهتمام دانشمند فاضل حجة الاسلام رسول جعفریان گردآوری شده، گامی است در جهت شناسایی مباحث علمی مربوط به نماز جمعه، که از فرایض بزرگ عبادی - سیاسی اسلام محسوب می‌شود.

این فریضه الهی در نخستین روزهای تشکیل اولیه حکومت اسلامی در مدینه تشریح شد و ندای دلکش و روح‌نواز:

*. کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث.

توسط عالمان دینی در مورد آن به نگارش درآمده است.

کتاب مذکور یعنی دوازده رساله فقهی درباره نماز جمعه از روزگار صفوی نیز حاوی رسائلی چند در مورد نماز جمعه است که در عصر صفویان به رشته تحریر درآمده است.

در مقدمه این کتاب، در دو بخش به بررسی جنبه‌های تاریخی و نیز آگاهی‌های کتابشناسانه نماز جمعه با دو عنوان ذیل پرداخته است:

۱ - زمینه‌های تاریخی نماز جمعه قبل از صفویه

۲ - کتابشناسی رساله‌های نماز جمعه پس از صفویه.

حجة الاسلام رسول جعفریان که خود از پژوهشگران در حوزه تاریخ تشیع بویژه عصر صفوی است معتقد است که از اوایل قرن دهم هجری تاکنون نزدیک به یکصد و شصت رساله مستقل درباره نماز جمعه نگاشته شده که این نشانگر اهمیت اقامه نماز جمعه پس از تشکیل دولت شیعی صفوی در ایران است.^{۲۲}

بیشتر مباحث مطرح شده در این رساله‌ها در اثبات وجوب عینی یا وجوب تخییری و برخی هم در حرمت اقامه آن در این دوران است.

آقای جعفریان به طور مفصل در مقدمه خود، تاریخ نماز جمعه و مباحث علمی مربوط به آن دوره را مطرح کرده است.

در مبحث بعدی با عنوان آگاهی‌های کتابشناختی درباره نماز جمعه، ایشان فهرستی از کتابها و رسائل تألیف شده از قرن دهم تا دوازدهم را ارائه کرده است. وی مجموعه رساله‌هایی که در این زمینه نگارش یافته، به ترتیب ذیل فهرست کرده است:

الف. رساله‌هایی که در اثبات وجوب عینی نماز جمعه نوشته شده است.

ب. رساله‌هایی که در اثبات عدم وجوب عینی و به عبارت دیگر در اثبات وجوب تخییری نگارش یافته.

ج. رساله‌هایی که در تحریم اقامه نماز جمعه در عصر غیبت نگاشته شده است.

د. رساله‌هایی که به دلیل عدم دسترسی به نسخه آنها، شناخت عقیده نویسندگان آنها مقید نشده است.^{۲۳}

نگارنده در این بخش با استفاده از فهرس و کتابشناسیهای مختلف از جمله الذریعه، به معرفی رسائل مذکور و نسخه‌های موجود از آنها پرداخته است.

بالتبع اکثریت قریب به اتفاق این رسائل و نیز رسائل مربوط به قبل از دوره صفوی تاکنون منتشر نشده که امیدواریم به همت آقای جعفریان و یا دیگران گردآوری و در مجموعه‌ای سترگ احیا شوند.

اما در این اثر، دوازده رساله فقهی که نه تالیف آنها قبلاً منتشر نشده بوده، به حلیه طبع آراسته گردیده که بیشتر آنها

رساله‌هایی است که در رد دیگران نوشته شده یا به نوعی مورد انکار دیگران قرار گرفته و بر آن ردیه نوشته شده است. برخی فارسی و شماری هم عربی است، این رساله‌ها به طور عمده از چهره‌های معروف و فقهای شناخته شده عصر صفوی است که می‌تواند جوانب مسأله را روشن کند. رسائل منتشر شده در این مجموعه عبارتند از:

۱. رسائل فی صلاة الجمعة / محقق کرکی.
۲. رساله فی صلاة الجمعة / شهید ثانی.
۳. البلغة فی بیان اعتبار اذن الامام فی شرعية صلاة الجمعة / شیخ حسن کرکی.
۴. رساله نماز جمعه تجلی در اثبات وجوب تخییری و نقد فاضل سراب بر آن.
۵. رساله فی صلاة الجمعة / محقق سبزواری.
۶. رساله تجلی شیرازی در نقد رساله نماز جمعه محقق سبزواری
۷. رساله فی صلاة الجمعة / مولی عبدالله تونی
۸. رساله فی صلاة الجمعة / ملا محمد سراب
۹. رساله در نفی وجوب عینی نماز جمعه / عبدالحی رضوی
۱۰. رساله فی صلاة الجمعة / احمد بن

سلامه نجفی

۱۱. رساله نماز جمعه / ملا محمد طاهر قمی در نقد رساله حسن علی شوشتری
 ۱۲. رساله نماز جمعه / آقا جمال خوانساری.
- در متن رساله‌های مذکور احیاناً بی‌دقتی‌هایی به چشم می‌خورد که امید است در چاپهای احتمالی بعدی ملاحظه و اصلاح شوند. مثلاً:
- در ص ۲۲۵، سطر ۵، کلمه «باب» آمده، در حالی که در نسخه به جای آن «فصول» آمده است.
- در ص ۲۲۵، سطر ۹، کلمه «الامام»، قبل از «العادل» ساقط شده است.
- در ص ۵۵۹، سطر ۷، «فاضل» که در نسخه «الفاضل» نگارش شده
- ص ۵۵۹، سطر آخر، کلمه «الف» که در نسخه این کلمه تکرار شده است یعنی باید «الف الف» باشد.
- ص ۶۱۹، بعد از عبارت بسم الله الرحمن الرحیم، عبارت و به ثقتی ساقط شده است.
- ص ۶۱۹، سطر ۵، به جای «شده» در نسخه «شد» آمده است.
- در ختام ضمن سپاس از زحمات احیاگر این مجموعه، مطالعه آن به علاقه‌مندان توصیه می‌گردد.

پی نوشتها

۱. سورة جمعه، آية ۹
۲. دوازده رساله فقهي درباره نماز جمعه، ص ۱۵
۳. همان، صص ۱۵ - ۶۹
۴. همان، ص ۷۰

